

29.oktober 2020

UKA2020/14

Nunanut Allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2020.

(Nunanut Allanut Nukissiuuteqarnermullu Naalackersuisoq)

Nunarsuarmioqataanerput aatsaat taama pingaaruteqartigilerpoq nunarsuarmioqatittalu aatsaat taama tusarumatigilerpaatigut. Tusarumavaatigut ukiuni makkunani marlunnik pingaaruteqarluinartunik peqquteqartumik;

Siullertut: Nunarput naalagaaffinngoriartornermini suliniutit annertusarumallugit sulivoq, ukiuni makkunani tunngaviusumik inatsisiliorluni sulileruttorpoq. Nunarput siunissami suleqatigineqarnisaanut eqqummaariffigineqarlunilu piareersarneqarpoq.

Aappaattut: Silaannaap allanngoriartornerani qalasersualerngusaannermi qitiulluinnartumik Nunarput inissisimammat. Qalasersuaq aasaanerani imarorsimasalertussaasoq maannamiit ukiut 20-it qaangiutsinnagit. Taassuma nassataraa pisuussutit angallaffiillu pilerngunnerini oqartussaaqataajumaneq annertusiartormat.

Taakkua marluk ataatsimoortiinnarlugit nunat tamalaat akornanni soqutigineqarnerput anertoorujussuuvoq annertuumik eqqumaffigisariaqangarput aammalu Nunatut erseqqissumik politikkeqarfigisariaqangarput.

Nunarput ukiorpassuannortuni nunanut allanut tunngasutigut akisussaaffiit nammineq Danmarkimiit tigareersimasavut pineqartillugit toqqaannartumik isumaqatiginninniarsinnaassuseqarpoq.

Soorlu tamanna aalisarnikkut ingerlakkippat aammalu ilinniartitaanikkut allanit suleqateqartugut. Akisussaaffiit pigisavut suli annerusumik pissarsiassaq annerusoq angujumallugu pingaaruteqarluinartuuvoq nunat suleqatit toqqaannartumik annertusisamik isumaqatigiissuteqarfigisalnissaat, soorlu bilateral-inik taaneqartartut. Tamanna maannamut atuutsinneranit sulerujuk annerusumik ingerlattariaqarippat isumaqarpugut. Nuna naalagaaffinngorumasooq pinngitsoorani nunanik allanik sunnuteqarluni suliniarnini annertusartussaavaa, nuna naalagaaffinngorumasooq nunanik allanut at-taveqarnikkut allatigullu iluaqutissat angujumallugit annertusaasussaavoq. Aqqut avaqqunneqarsinnaanngitsoq naalagaaffinngoriartornermi aammalu aningaasatigut imminut napatinniarluni suliniartumit.

Sermip aakkiartornera, nunatta qalasersuarmut qanilluni siukueriartornerata ilutigisaanik ilisimatuussutsikkut paasisat kingullit saqqummiussuunneqartarput, politikikkut kingunerisinnaasat,

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

nunat tamalaat issittulerngusaannerat, russit qalasersuup qanittuani umiarsuakkut allatigullu anertusisamik angallannerulernerat taakkualu illersornissakkut annertusaanerat aammalu sakkutooqarfiisa nunatsinnut tassalu Pituffimmut 1000 km-junngitsumit ungasinngitsumik inissisimasumik peqalernerat, kineserit issittumi annertuumik soqutiginninnerat aningaasaliiumassusaallu, nunaviup qalasersuarmut atanerata ilisimatuussutsikkut misissuiffigineqarnera ilaatigut ukiut tamaasa annertusiartuinnartumik oqaluuserineqartuni pingaartinneqarput. Maaniinnaanngitsoq, kisianni nunat tamalaat akornanni, Issittumi Siunnersuisooqatigiinni, Naalagaaffiit Peqatigiinni, Naalagaaffiup iluani, EU-mit aammalumi nunat tamalaat akornanni Issittoq pillugu politikkeqalerneranni takuneqarsinnaavoq.

Issittumi soqutigisaqarfiit nunallu pissaanilissuit akornanni annertuumik ukkatarineqarpoq. Soqutigisat EU-ip soqutigisai, NATO-p soqutigisai, Nunat EU-junngitsut NATO-nngitsullu soqutigisai aporaaffiujartornerat erseriartorpoq.

Issittumi toqqissisimanartumik atugassaqartinneqarnerput qulakkeerniarlugu Arctic Five-mi 2008-mi Nordpolskonference-qarnitsinni Ilulissani Nalunaarut akuersissutigaarput. Taassuma maanamut qulakkeerpaa Issittoq tassaassasoq sakkulersorfiunngitsoq. Taamaakkaluartoq maanna takusinnaavarput taassuma kalluariartorneqarneratut taasinnaasatsinnik pisoqariartortoq.

Nunatta nunanut allanut tunngasutigut politikkeqarnerani isumaqarpugut ukiut makku takutikkaat danskit nunanut allanut politikkiannit allaanerusumik pingaartitaqarlutalu siunnerfeqartugut. Danskit isummersornerminni illersornissakkut suleqataat qaninnerpaaq, tassaavoq NATO tassanilu USA-mik qaninnerpaamik suleqateqarneratigut takuneqarsinnaavoq taakkua sakkutooqarfiat rakettit ingeriuttakkanik (missilskjold) tunngavilik taakkununga pingaarnerpaaq Pituffimmiittoq peqqutaaluni. Suleqatigiinnit danskinit USA-miillu illersornissakkut soqutigisaat naalagaaffik sinnerlugu danskit nunatta tungaanut politikkeqarnerminni erseriartuinnartoq malunnarpoq. Danskit issittoq pillugu politikkiat allierede aallaavigalugu politikkeqarput taakkualu isaannit kineserit issittumi soqutigisaasa nunatsinnit akuleruffiginnginnissaat imaluunniit suleqatiginnginnissaannik siunertaqarpoq. Uagut nunanut allanut suleqateqarnitsinni niuerneq nunarsuarmioqatigiit akornanni atuuttoq tunngavigalugu suliniarpugut, kiffaanngissuseqarpugullu kikkut aammalu nunat suut suleqatiginissaannut aaliangersaasinnaassalluta. Tamakku allierede-usut, tassa iligisatut, iluarisimangikkaat kikkulluunniit tamarmik issittumi politikkimik ingerlanneqartumut malinnaasup takusinnaavaa.

Nunat allat aalisarnikkut niuerfigineqarnissaat pingaartitaraarput aammalu nunat qanigisavut toqqaannartumik niuerfigineqarnissaat pingaartitaraarput minnerunngitsumillu nunat allat nunatsinnik suleqateqarlutik niuernerunissaat kissaatigaarput. Ulluni makkunani malinnaavigaarput nunatta EU-mi aalisarneq pillugu isumaqatigiinninniarnanni ilungersunartumik inissisimasoqarnera. Ukiorpas-

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

suarni isumaqatigiissuteqartarnerit pitsaasuusut allanik peqquteqarsimanerpa maanna ilungersu-nartumik inissisimasoqalersimaneranik. EU-mut tunngatilugu pitsaasumik suleqatigiinneq iluarisi-maarnaringatsigu soorlu Suleqatigiinnissamik Isumaqatigiissutit ukiorpassunngortuni atsiogatigiis-sutigisakkavut ukiunilu 7-kkaartumik nutarterneqartartut maanna aamma aalisarnerup avataatigut ilinniartitaanikkut annertuumik aningaasatigut iluaqutigisarput iluarisimaarparput. Isummersuutaa-sinnaanerpa isumaqatigiissut suli annertusarneqarsinnaanersoq, tassalu ilisimatusarnikkut imarta-nilu misileraasumik aalisarnermi atugassatigut ilassuteqarsinnaanersoq.

Maannakkut nunatta ukkatarineqarnerujussua atorluagassaavoq. Takornariaqarnikkut nit-tarsaanerqarnerput iluaqutigineqarluni siuarsaanermik annertuumik nassataqartariaqarpoq. Su-lisinnaasut pikkorissartuarnissaat pingaaruteqarluinnarpoq aammalu oqaatsitigut pikkorissut su-lisinneqarnissaat annertusarneqartariaqarpoq, taamaangippat avataaniit suleriallutik aallartartut takornariaqarnitsinnit kisimik oorisiortunngortinneqarnerat piussooq, tamannalu soqutigisarinni-glarput.

Siorna Kangerlussuup siunissami danskinut atugassanngortinneqarpoq, piumasaaqatigalugu aser-fallatsaalineqarnera akisussaaffigissagaat aammalu atorneqarnerat akisussaaffigissallugu. Naalak-kersuisulli annertuumik erseqqissaqattaarpat piginnittuusut tassaasut kalaallit. Atorneqarnera as-erfallattaalineqarneralu soorunami atuerusuttunit akilersorneqassaaq, qanormi aamma attartor-tussavut aningaasalersuiffigissuavut. Piumasaaqat minnerpaasariaqarpoq aserfallatsaaliinermut akisussaaffik akilissallugu. Tamannali naammagiinnarnagu Nunarput mittarfiup atorniarnerani dan-skillu suleqataannut atugassaatinniartillugu aningaasatigut annertuumik inuiaqatigiinnut aki-liuteqarnissamik piumasaaqartoqartariaqarpoq. Piffissaq asuli sakkutooqarfikkunnt aningaasarta-qanngitsunik atugassaaqartitsisarneq unilluinnartariaqartoq isumaqaratta.

Eqqaamanearli danskit amerikarmiunik suleqateqarnerat illersornissatigullu isumaqatigiissuteqar-nerata avataatigut aamma NATO-p soqutigisai illersorlugillu ataatsimut ingerlaffigaat. NATO ukiuni qulinngulersuni maanna nunarsuarmi periutsini allanngorsarpaa maannalu issittoq qitiusumik unammilligassatut isigineqarpoq sulinermilu aallaavittut sillimaniarnikkut annertusaavissatut isi-galugu. Danskit naalagaaffeqatigigaluarlugilluunniit mittarfitsinnik atuisinnaanermut isumaqatigiis-suteqarfiginerini isumaqarpugut aningaasatigut inuiaqatigiinnut iluaqusiinissaq peqqaartinnagu isu-maqatigiissuteqartoqartassanngitsoq pissutigalugu danskit naalagaaffeqatigiinnerup aqqani uagut nunatut NATO-mut danskit tunniussa at inuiaqatigiit kalaallit isaasalerlugu tunniunneqarneratigut danskit NATO-mut akikillisaaffigineqartarnerannut akiliisuuvugut.

Maanna danskit naalackersuisuisa qulakkeerpat danskit, tassalu NATO-p soqutigisai nunatsinnut pituttorneqalermata. Danskit NATO-mut akiliutigisartagaat allanut sanilliullugu appasinnerupput aammalu tamanna peqquteqarpoq illersornissaqarnikkut mittarfeqarnisigut danskit nunatsinnik

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

suleqateqarnerat tigussaasumik aningaasatigullu nalilissuarmik suleqatigiinnerminni tunniussassaqaramik. NATO-mut timitalimmik tunniussassaqaarneq akikilliviineqarnermik nassataqarpoq. Maanna danskit qulakkeerpaat NATO-mut tigussaasumik tunniussassaqaalerlutik, atugassaqaartitsilutik aammalu politikkiannut naapertuuttumik issittulerngusaannermi pingaarutilissuarmik danskit ilassutissaqaalerput, tassalu Kangerlussuarmi mittarfik "pigamikku". NATO-mut nalitoorsuaq, danskit akilersuuteqartinneqartarnermut akikillisaatissarujussuaq.

Danskit oqaatiguarpaat nuannaarutigisariaqarippunngooq USA-p illersornissatigut paarimmatigut. Massalu russit USA suujunnaarsinniarlugu sorsussagaluarpagu USA-p sakkutooqarfia pingaarneq Pituffik saassunneqassasoq, tassalu uagut kalaallit eqqorreqartussaavugut siullertut aammalu ulorianarnerpaamik inissisimasussanngorpugut aamma maanna sulikangerlussuaq annertuumik qitiutinneqartussanngormat. Aarlerineq aammalu qanoq nunarput atorneqarnersoq isumaqatigiissusiorniarnermi nukittunerusumik inissisimasariaqarpoq, piunasaqartariaqarpoq aammalu aningaasatigut annertuumik kinguneqartumik atugassaqaartitsiniarutta pissarseqqaartinnata isumaqatigiinninniarnermi inerniliisoqartassanngitsoq isumaqarpugut.

Russit sakkutooqarfiat Pituffimmiit maanna 1000 km-iinnarmik ungasitsigisumi inissisimalerput. USA-mut annertuumik aarlerititsivoq minnerunngitsumik NATO-mi ilaasortanut. Saassunneqartarneqarsinnaaneq aarleqqutigineqarpoq. Upalungaarsimaneq annertusineqarpoq. Nakkutilliineq aammalu qaammataasatigut alapernaaneq annertusineqarpoq. Ukiuni aggersuni russit sikunik aserorteruteqarnikkut nunanit allanit nallerneqarsinnaanngitsumik annertusaassasut oqaatigineqareerpoq, tassa imatut paasillugu den nordlige sejlrote atulernerani russit siuttunngoreerlutik inissiput. Kineserit formand-iata siornaanngorpoq suaarutigereerpaat Issittup imartaa tassaassasoq siunissami angallannikkut aqut pingaarneq. Issittup imartatsinni Arctic Fivemi tassalu uagut danskit peqatigalugit, USA, Canada, Norge, Russillu soqutigisavut assigiinngitsut aporaaffeqariaannaapput tassalu EU-p soqutigisai, NATO-p soqutigisai, EU-mut ilaasortaannngitsut soqutigisaat aammalu NATO-mut ilaasortaannngitsut soqutigisaat.

Ilulissani 2008-mi Nalunaarut Ilulissat Declaration maannamut pituttuinerpaasumik toqqissisimatitsinermik nassataqarpoq. Isumaqatigiissut Arctic Five-mit isumaqatigiissutaavoq Issittup imartaa sakulersorfiussanngitsoq aammalu Naalagaaffit Peqatigiit Imapriit pillugit isumaqatigiissutaat ataqineqassasoq, tassalu Havretskonventionen.

Isumaqatigaarput pingaartilluinnarlugulu Ilulissani Nalunaarutip tamakkiisumik malinneqarnissaa aammalu nunaviup qalasersuarmut atanerata nalunaarsorneqarnerani ilisimatuussutsikkut suliniarneq naalagaaffiup akisussaaffigisaa annertusisamik aningaasalersuiffigineqarnissaa Naalakkersuisut danskit naalakkersuisui suleqatigalugit qulakkeerneqassasoq, minnerpaamillu Issittoq Pillugu Periusissiakkut aningaasartalimmik peqataatitsiffiusumillu ukiuni aggersuni atugassat pinissaat.

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

Naalackersuisunut eqqarsaat apuukkusuppara tassa piffissanngunnginnerpa Arctic Five-miittugut sakkulerngusaakkiartorneq pillugu naapeqatigiittoqaqqinnissaanik, oqaasertaliinissaq aammalu isumaqatigiissutit nutarternissaanik siunertaqartumik ataatsimiilluni. Illersornissaq pillugu issittumiit-tugut Issittumi Siunnersuisooqatigiinniit qaqinneqarsinnaanngilaq taamaammat allatut issittumi oqaloqatigiinnerit pitsaasut qaqinneqassappata periarfissaraarput nammineq iliuseqartutut ataatsimiinnermik pilersitsinissaq.

Maanna Issittulerngusaannermi sakkutuulersoriartorneq malunnarpoq, aperisinnaalerpugullusooq ilumut Ilulissani 2008-mi Nalunaarut tamanit ukiuni aggersuni ataqqineqarluni Issittoq toqqissisimasuinnassanerpa? Naalackersuisut aperiumavakka ilanngullugu, ilumut Issittumi Siunnersuisooqatigiinni piffissanngunnginnerpa apeqqutit Issittoq pillugu aamma illersornissaq sillimaniarnerlu pillugu susassarisaqalerniannnginnerut? 1996-mi Issittumi Siunnersuisooqatigiit pilersineqarneranit aammalu suliniarfissaasa aallunneqarneranit maanna silarsuaq allaqqinnaajuvoq.

Pituffik pillugu kiffartuussinissamut isumaqatigiissuteqarsimaneq naalackersuisunut nunatta soqutigisaasa qulakkeerinnittumik isumaqatigiissuteqarneq pillugu nersualaarissutigiumavara. Torrak, tulluusimaaqataaqaanga angusamut pingaarutilissuarmut.

USA-p nunatsinnut soqutiginninni timitarlerneratut ilaatigut taaneqarsinnaavoq. Isumaqarpugut USA aamma Nunatta suleqatigiinnerat Joint Committee-p nutaamik aallartittumik suleqatigiilissasut, danskit peqataaffinngisaannit. Joint committee siuliani suleqatigiissutaasimavoq Namminersorlutik Oqartussaanerup 2009-ip sioqqullugu maannalu isumaqarpugut naalackersuinikkut toqqaannartumik USA-lu nunarpullu suleqatigiissinnaasugut dk aqqusaanngikkaluarlugu.

Danskit aqqusaqaanngikkaluarlugit tamanna ingerlali, tassami Namminersorlutik Oqartussaanermi pisinnaatitaaffivut annertusiat nunat bilateral-iusumik suleqatigiiffigalugit aallartitaqarvivut peqatigalugit ilusilersorneqarlunilu ingerlanneqarli.

Danskit Kunngaqarfik Issittoq pillugu periusissiat 2021-mi taarserneqartussaavoq, tamanna taasarpaat Naalagaaffiup Issittoq pillugu periusissiaa.

Kunngaqarfik sinnerlugu periusissiatut taaneqassappat pinngitsoorani minnerpaamik nunatta naalackersuisuinit tamakkiisumik piginneqataaffiunissaa danskit akuerisariaqarpaat, taamaanngippat ukiuni siulianisut asuli taajuutaannaassaaq aningaasartaqaranilu nunatta tarrarsorfigisinnaanngisaanik peqataatitserpaluttuusaartoqassaaq.

Periarfissaq manna atorlugu ilanngullugu naalackersuisunut apuussiumavunga, tassalu naalackersuisut sulissutigisariaqarpaat namminerisamik issittumi unammilligassat pillugit erseqqissumik

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

periusissioqqullugit. Nunarput apeqqutininut makkununga qanoq inissisimava? Kina-p issittoq new silkroad-itut taasaat uatsinnit qanoq isumaqarfigineqarlunilu politikkeqarfigineqarpa? Sakkulern-gusaatilerneq qanoq isumaqarfigaarput, isumaqatigiissutit assigiinngitsut uatsinnut sunnuteqarsin-naasut qanoq politikkeqarfigaarput aammalu siunissami issittoq silarsuarmioqatigiinnit ukkatari-neqarnerulernissaat qanoq atorluarniarparput?

Aallartitaqarfiit annertusineqarnerat aningaasalersorneqarnerallu pingaaruteqarluinnarput. Ippas-saanitsiannguaq maani taperserneqartumik Beijing-imi aallartitaqarfeqalernissarput aalianger-neqarpoq. Isumalluaannarata sunnuteqartussanngorpugut nunarsuarmi aningaasarsiornikkut siua-riartornerpaat suleqatigilluarnerulernissaannut.

Maannakkut aallartitaqarfitta aningaasalersorneqarnerat annertusaaniarnissamik inissaqarti-tsinngilaq, massa Issittoq pillugu oqaluuserinnineq sumiluunniit nunarsuatsinni ingerlanneqaler-soq sunnuteqarfigiumallugu peqataaniarnermikkut pisussaaffeqartut. Siullermik imaanniartarpoq Issittoq issittup nunaani oqaluuserineqartarluni, kisianni tamanna maanna taamaakkunnaarpoq. Nunat issittuunngitsut massakkut issittoq pillugu politikkeqalerput. Nunani tamalaani, allaat kiattuni issittoq pillugu ataatsimeersuartitsisarput uatsinnit aamma soqutiginaateqarlutillu peqataaffi-geqartariaqartunit malinnaavigalutigit, taamaammat nikiffigisassat aammalu aningaasartuutit ma-linnaatinneqartariaqartut isumaqarluinnarput.

Nunatta soqutigisai saqqumilaartinniarlugit aammalu ukiuni makkunani nunanut allanut tunnga-sutigut unammilligassavut pillugit Naalakkersuisut kaammattorumavagut nunat tamalaat peqataaf-figisinnaasaannit, innuttaasut peqataaffigisinnaasaannit ataatsimeersuartitsisoqqaqqullugu. Nunatta agenda tassalu oqaluuseriumasaat pingaartitaallu qaffasissumik saqqummissallugit qaaqquisu-usussaalluni tulluaqaaq, tassami issittup nunataani tamanit 20%-uvugut. Piffissanngorpoq nunarput oqaluuserineqaannarani aquttutut, sunnuteqartutut, erseqqissumik piumasaqaateqarnera erser-sissallugu.

Eqqaamallugu nalerput, pinngitsoorneqarsinnaannginnerput aammalu niuersinnaanikkut tamanna innuttaasunut nunatullu tamanit iluaqutinngorlugu politikkeqarfiuli.